№ 227 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 16 1903 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 16 № 227

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Բաժանորդագրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ» Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւնք ընդունւում է ամեն լեզւով.
Յայտարարութիւնների համար վճարւում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Միմեանց ճանաչելու պահանջը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Իրագործելի մի գաղափար. Ինչ անենք. Նամակ Նոր-Նախիջևանից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հեռաւոր Արևելքում. Ինչ է կատարւում Մակեդոնիայում. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Դէպի Արարատ.

ՄԻՄԵԱՆՑ ՃԱՆԱՉԵԼՈՒ ՊԱՀԱՆՋԸ

«Մշակի» երեկվայ համարում մենք հաղորդեցինք մի նոր ընկերութեան մասին, որ կազմվում է մեր քաղաքում: Այդ ընկերութեան նպատակն է ուսումնասիրել Թուրքահայաստանում ապրող ժողովրդի և այլ պատմական տարբեր կեանքը և այստեղի ժողովրդի կեանքը, միմեանց ծանօթացնել և միմեանց մօտեցնել:

Միմեանց ծանաչելու գաղափարը վաղուց զգացվել է կեանքի մէջ և եղել են փորձեր այդ ոգով գործելու, բայց մինչև այժմ լուրջ ուսումնասիրութիւններ և ձեռնարկութիւններ տեղի չեն ունեցած այն չափով, որ նրանք կարողանային որոշ արդիւնք առաջացնել: Մենք չը գիտենք, թէ նոր կազմվող ընկերութեան անդամները ինչ ձևով են մտադիր իրագործել իրանց համակրելի նպատակը, բայց կարող ենք ասել, որ այդպիսի մի գործ պահանջում է լուրջ, բազմամեայ և յարատև աշխատանք, որպէս զի նա կարողանայ վստահութիւն ներշնչել դէպի ինքը և բարերար արդիւնքներ առաջացնել իրականութեան մէջ: Բաւական չէ լոկ ձառեր և ոգևորված նախադասութիւններ արտասանել, որպէս զի իրականութիւնը բարեփոխվի: Այստեղ անհրաժեշտ է տարիներ շարունակ գործել, որոշ կուլտուրական ճանապարհով, փոխադարձ վստահութիւն ներշնչել դէպի միմեանց և յետոյ սպասել հետևանքի:

Ամեն անգամ, երբ հնչում է համերաշխութեան, փոխադարձ յարգանքի և գործակցութեան գաղափարների ձայնը, մարդիկ զգում են իրանց կոչված մի եղբայրական գեղեցիկ հանդէսի: Եւ մարդ հաւատում է, որ համախմբված գործունէութեամբ կարելի է մեծ կուլտուրական գործ առաջացնել կեանքի մէջ: Սակայն ոգևորութիւնը անցնելուց յետոյ, սկսվում է անտարբերութիւն, սառնութիւն և զզվելի բազդ դէպքերում նոյն իսկ թշնամական յարաբերութիւն և նախկին հոյակապ ծրագիրների անխնայ ջախջախում:

Այդ է պատճառը, որ մենք կատարելապէս համակրելով նոր կազմվող ընկերութեան հիմնական գաղափարին, առանձնապէս շեշտում ենք այն բանի վրայ, որ մարդիկ պէտք է աւելի լուրջ վերաբերվեն այդպիսի մի նպատակի իրագործութեան խնդրին, քան սովորաբար մենք տեսնում ենք կեանքի մէջ: Եթէ մի բարեգործական ընկերութեան մէջ յաճախ բաւական է լինում տալ մի քանի րուբլի նրան մեր կարիքները հոգալու համար, չէ կարելի նոյնն էլ ասել այնպիսի ընկերութիւնների մասին, ինչպէս է ծրագրվող ընկերութիւնը: Այստեղ պահանջվում է երկարատև, լուրջ, զգաստ գործունէութիւն, որպէս զի երբէք չը պակասի փոխադարձ յարգանքի և համերաշխութեան զգացմունքի ոգին և սկսված գործը չը քայքայվի նորից:

Մենք շատ ուրախ կը լինէինք, որ նոր կազմվող ընկերութեան աշխատողներին աջողվէր իրանց նպատակը իրագործելու և մի գրական երևոյթ կեանքի մէջ առևելացնելու:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱԳՈՐԾԵԼԻ ՄԻ ԳԱՂԱՓԱՐ

Եւրոպայի բոլոր կարևոր քաղաքներում ժողովրդի գեղարուեստական դաստիարակութիւնը պատրաստելու, կազմելու համար կան այլ և այլ հիմնարկութիւններ: Դրանց մէջ գլխաւոր դերը վերապահված է թանգարաններին (musée):

Թանգարանները, միւզէօնները, գեղարուեստի զանազան ճիւղերի, ինչպէս նկարչութեան, արձանագործութեան մշտական ցուցահանդէսներ են, ուր ժողովուրդը՝ ամեն օր, որոշ ժամերում, ձրի մուտք ունի: Թանգարանները ոչ միայն պարզ ժողովրդի գեղարուեստական հետաքրքրութեան բաւականութիւն են տալիս, այլ և դառնում են մասնագէտների համար, դպրոցից դուրս, գեղարուեստական մի ակադեմիա, չափազանց ուսանելի ակադեմիա, ուր ինքնօգնութեամբ կազմվող նկարիչը, արձանագործը գտնում է ազգային և օտար տաղանդների և հանճարների ստեղծագործութիւնները, և ծանօթանում է ժամանակի ընթացքում ծնող և իրար յաջորդող գեղարուեստական բոլոր դըպրոցների և ուղղութիւնների էութեան հետ: Թանգարանը՝ մասնագէտների համար, կարճ խօսքով, գեղարուեստների մի կենդանի, պերճախօս պատմութիւն է:

Մտէք Պարիզի ազգային թանգարանը, հռչակաւոր Լուվրը, հիացումից քարացած պիտի մնաք: Դա մի անտանման շէնք է, մի հոյակապ պալատ, ուր անծանօթ այցելուն անհամակներ, յարկաբաժինների բազմութեան մէջ աղահովաբար պիտի մոլորվէր, ճանապարհը կորցնէր: Իւրաքանչիւր յարկաբաժնում զետեղված են նկարչութեան, արձանագործութեան դարերի ընթացքում արտադրած գործերը ժամանակագրական կարգով ու հետևողական սիստեմով: Այնտեղ կան ոչ միայն ֆրանսիական, այլ և բոլոր օտար ազգերի, իտալացիների, սպանիացիների, հոլանդացիների նկարչութեան և քանդակագործութեան գլուխ-գործոցները: Ու շրջելով այդ եզական հիմնարկութեան զանազան բաժիններում, հետաքրքիր այցելուներին ամբոխից հեռու, անկիւնում, յաճախ պիտի պատահի մի նկարիչ երիտասարդ աղջկայ կամ տղամարդու, որ վրձինը ձեռքին, chevalet-ի առաջ, զբաղված է վերարտադրելու իր կտաւի վրայ մի վարպետի ստեղծագործութիւնը:

Ահա այսպէս են պատրաստվում ինքնօգնութեամբ առաջ եկած նկարիչները: Այս միջոցով է եւրոպացի հասարակութիւնը մշակում իր գեղարուեստական ճաշակը:

Բայց թանգարանները աւելի անցեալի արտացոլացումն են, քան ներկայի: Ժամանակակից արուեստագէտների գործերը, ո՞ւր պէտք է գտնել նրանց:

Ցուցահանդէսներում և իրանց աշխատանոցներում: Բայց ո՛չ ցուցահանդէսները և ոչ էլ աշխատանոցները, իրանց մասնաւոր բնաւորութեամբ, չեն կարող բաւականութիւն տալ ժողովրդի գեղարուեստական անմիջական պահանջին:

Այս անպատեհութեան էլ առաջն առել և եւրոպացիները որոշ հիմնարկութիւններով: Դրանք galerie-ներն են, մի տեսակ մասնակի թանգարաններ, որոնց սահմանը ոչ թէ պետութիւնն է, այլ անհատական նախաձեռնութիւնը: Աւելի պարզ խօսելով, դրանք ժամանակակից նկարչութեան, արձանագործութեան վաճառատներ են, ուր յաճախորդ կամ սոսկ հետաքրքիր դիմում են գնելու կամ գեղարուեստական վայելքի մի քանի րոպէ անցկացնելու համար:

Թիֆլիսում, ուր գեղարուեստական զարգացումի գործօններն այնքան քիչ են, ինչու նըկարիչները, մասնաւորապէս, չեն փորձում այդ կարգի մի հիմնարկութեան ձեռնարկելու: Եւրոպայում, ճիշտ է, նախաձեռնարկ լինում են այլ և այլ անձեր, առաջնորդված միայն շահի տեսակէտով: Բայց այստեղ, ինչու նկարիչները իրանք չիրագործեն այդ գաղափարը, քանի որ մասնաւոր անհատներ ձեռնտու չեն գտնում, կամ չեն խորհում galerie-ներ բաց անելը: Գալէրիաների օգուտը կը լինի թէ անհատական և թէ ընդհանուր: Անհատական՝ նրանով որ նկարիչները իրանց գործերը ցուցադրելու մի մշտական վայր ունենալով, կարող կը լինեն նրանց աւելի շուտ ու աւելի յաճախ վաճառելու, իսկ ընդհանուր այն բանով որ galerie-ները հետաքրքիր ժողովրդին առիթներ կը հայթայթեն իր գեղարուեստական ճաշակը կրթելու, գեղեցկութեան յարումի պահեր անցկացնելու:

Ցայտնի է, թէ մի նկարիչ անկարող է մենակ այդ միտքն իրագործելու, բայց մի քանի նկարիչներ հաւաքաբար, հեշտութեամբ պիտի կարողանային:

Գաղափարը իրագործելի է, և վաղուց արդէն նա պէտք է փորձած լինէր հայ և օտար նկարիչներին գործի ձեռնարկելու:

Տիգրան

«ԻՆՉ ԱՆԵՆՔ...»

Հայերը ձգտում են լուսաւորութեան, ուսում են եւրօպացիք:

Հայերը սիրում են ուսում, լուսաւորութիւն և չեն խնայում ոչ մի զոհ, որպէս զի իրանց զաւակները խլեն խաւարի ճանկերից, կըրթում ենք մենք:

Եւ սակայն երբէք կարծես թանձր խաւարը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԴԷՊԻ ԱՐԱՐԱՏ

XXXV

Նոյն անքուն գիշերը, կանուխ առաւօտ նոյն հրաշալիքները՝ մի տարբերութեամբ սակայն, որ նախընթաց գիշերը թէև ցուրտ էր, բայց խաղաղ, իսկ այս գիշեր և ցուրտ էր, և քամի, որ երբեմն փչում էր կատաղութեամբ ու խփում երեսներիս ձիւնի ու սառոյցի մանրիկ հատիկներ՝ ժողոված մերձակայ ձիւնաբաններից ու ձիւնածածկ ժայռաւաններից՝ և երբեմն մեղմանում ու խաղաղում՝ թողնելով մի բուռն ճանապարհորդների, որոնք նրանից պաշտպանվելու չունէին ոչ մի հնար: Զը նայելով այս հանգամանքին, օգոստոսի 21-ին, վաղ առաւօտեան, ժամը 6-ին, մենք երեքս՝ բժիշկ Շարէյխէրը, ինժինէր Դավիդօվսկին և ես, կազմ ու պատրաստ էինք նորից ճանապարհ ընկնելու դէպի վեր և փորձ անելու յաղթել վերջապէս այն հսկային, որ իր վէս գագաթով կանգնած մեր առաջ՝ մարտի օրհասական հրաւէր էր կարդում իր անմատչելի գիրքից—պարզ, կապոյտ երկնքից: Եւ մենք ընդունեցինք հրաւէրն ու առանց նոյն իսկ թէյ խմելու, մի քիչ չօկօլադ ու գալէտ գնելով գրպաններս՝ ճանապարհ ընկանք: Ա. Եսանգուլեանը դիտմամբ չեկաւ մեզ հետ, որպէս զի մենք հնարաւորութիւն ունենայինք կատանից նրան աւելի արագ բարձրանալու. Նա սիրալիր կերպով մնաց օթևանում հոգալու մեր կերակրի և մեր վերադարձի պատրաստութիւնների մասին:

Քամին փոքր ինչ խաղաղել էր. երկինքը պարզ էր բոլորովին և նորածագ արևը առատութեամբ սփռում էր իր շողերը Մասիսի վերնակողերի վրայ: Երեք ընկերներս, առանց խնայելու մեր ուժերը, արագ-արագ բարձրանում էինք ժայռերի ու քարակոյտերի վրայով. առաջից, մի փոքրիկ բլուրակ, գնում էր Անմէդ-բէկը: Երկու ժամից յետոյ մենք արդէն հասանք այն պարապանման ժայռերին, ուր նախընթաց օրը կանգ էինք առել և որոշել էինք յետ դառնալ: Վեհերոտ զգուշութեամբ անցնելով 15—20 քայլ ձիւնարանի վրայով, մենք սկսեցինք մագլցել ժայռերի գլուխը: Աջ առոր ձիւնարանը, որ իջնում էր սարի գագաթից, իր փայլուն, ողորկ թեքվածքով գտընւում էր ուղիղ մեր ոտների տակ. եթէ մեզանից մէկի գլուխը պտոյտ գար այդ րոպէներին բարձրութեան վրայ կամ ոտքը սայթաքէր ու ոտնէր ժայռից գէթ մի անգամ, նա պէտք է յաւիտեան մնար բարով ասէր և իր ընկերներին, և պայծառ արևին, եթէ միայն ժամանակ ու ցանկութիւն ունենար այդ անելու: Արարատի ճանապարհի ամենադժուար տեղերից մէկն է դա և խուսափել նրանից անհնար է: Նրա աջ կողմից տարածվում է ձիւնարանը, որի վրայով բարձրանալու մասին մտածել անգամ աւելորդ է—այնքան թեք է նա, կամ դուցէ դրա համար հարկաւոր են առանձին պատրաստութիւններ,—իսկ ձախ կողմից ակօսւում է մի երկայն խճալից զառիվէր, որ ձգվում է համարեա մինչև լերան գագաթը և որի վրայով բարձրանալը թէ երկիւղալի է և թէ տաժանելի: Համեմատաբար ամենից հեշտը և ամենից աւելի ապահովը ժայռերի ճանապարհն է, որով և մենք առաջ էինք գնում:

Երբ գիշերային օթևանից մենք նայում էինք Մասիսի գագաթին, մեզ թւում էր, թէ այդ ժայռերը գտնվում են ուղիղ նրա տակ, և թէ հասնել ժայռերին՝ նշանակում է հասնել գագաթին, բայց հիմա, ժայռերի գլուխը բարձրանալուց յետոյ, մենք զարմանքով տեսանք, որ լերան գլուխը դեռ շատ հեռու է մեզանից և դեռ շատ ուժ պէտք է գործ դնել նրան հասնելու համար: Սակայն այս հանգամանքը մեզ չը յուսահատեցրեց. կրկնապատկած ուժով մենք սկսեցինք նորից մագլցել, կախ ընկնել ժայռերից, յենված մի ձեռքի կամ գաւազանի վրայ՝ միւսով քաշել դէպի վեր մարմնի ամբողջ ծանրութիւնը, սողալ օձի նման, գործել ձեռքով, ոտքով, մէջքով, գաւազանով, ինչքան և ինչ կերպ միայն ընդունակ է մարդու դիւրաթեք մարմինը: Չէ, հրաշալի է այդ մարմինը իր ճկունութեան կողմից և նրան կարող են նախանձվել շատ անգամ այն կենդանիները, որոնք յայտնի են, որպէս լաւ մագլցողներ: Մեր ջանքերը պսակվեցին աջողութեամբ. մի ժամ համարեա անընդհատ ժայռից ժայռ բարձրանալուց յետոյ՝ մենք անցանք վերջապէս այդ դժուար կիրճը և կանգնեցինք մի խճուտ թեքութեան առաջ: Պէտք էր հիմնաւորապէս հանգստանալ, մանաւանդ որ մեզանից մէկը՝ Դավիդօվսկին, որ հագել էր մարթիով առատած հաստ կիսավերարկու,—Շարէյխէրը բարակ սիւրտուկով էր, իսկ ես հաստ պիջակով,—արդէն յոգնել էր և դժուարութեամբ էր բարձրանում. Նրա գլուխը երբեմն երբեմն պտոյտ էր գալիս և աչքերը մթնում էին: Նստած ժայռերի վրայ ու հանած գրպաններիցս չոր, անհամ գալէտը, որից ես զզուել էի այնքան, որքան Մօսկվայի երշիկից և չվէյցարական սառած պանրից, մենք սկսեցինք նախաճաշել և նայել մեր առաջ բացված տեսարաններին, որոնք, քանի մենք վեր էինք բարձրանում, այնքան աւելի լայն, աւելի հրաշալի էին դառնում: Ես հարց ու փորձ էի անում քիւրդ Մահմեդին, թէ չը կան արդեօք հայաբնակ գիւղեր երկու Մասիսների արևմտեան ստորոտներում, Թիւրքահայաստանի կամ Պարսկահայոց սահմաններում, և տխրութեամբ ստիպված էի լսել, որ այդտեղ չէ մնացել ոչ մի հայ գիւղ. ամենամօտիկ հայաբնակ տեղը Բայազէտն էր, որ երևում էր մեզ մի հեռաւոր սարահարթի վրայ՝ մէջքը դէմ տուած լեռներին:

Քառորդ ժամի չափ հանգստանալուց յետոյ, մենք շարունակեցինք ճանապարհը խճուտ լեռնալանջով. Նա բաւական երկար, բաւական թեք և բաւական տաժանելի էր. դիտմամբ գործ եմ ածում ես այս «բաւական» անորոշ խօսքը, որովհետև աւելի որոշը գործ դնել չեմ կարող,—վերելքի այդ ամենադժուար ժամերին ես կորցրել էի ժամանակի և տարածութեան գաղափարը, րոպէն ինձ թւում էր ժամ, մի քանի քայլը—մի ահագին ճանապարհ. և որ ամենից գլխաւորն է՝ մեր չնչասութիւնը

այնչափ չէր պատած մեզ, ինչպէս այժմ, ինչպէս այսօր։

Հարուստները կարող են կրթել իրանց զաւակներին։

Բայց չքաւորները, անթիւ, անհամար չքաւորները։

Ո՞վ պիտի փրկէ նրանց մութից, խաւարից և տայ նրանց գոնէ աղօտ լոյս, որպէս զի նրանց աչքերը տեսնեն վերջապէս գեղեցիկ աշխարհը...

«Ամօթ, բիւր ամօթ յաւիտենականին...»։

Այդ ծով է պատասխանում ինձ Գամառ-Քաթիպան Սուրբ Խաչի իր գերեզմանից։

Ոչ։

Պատասխանողը—մի վաճառական է, նոր-Նախիջևանցի վաճառական՝ Յովհաննէս Միքայէլեան Աճեմեանը։

Պ. Աճեմեանը մեռել է համեստ կեանք և ձեռք է բերել բաւական մեծ հարստութիւն։

Սրանից երեք չորս օր առաջ ես կարդացի նրա կտակը։

Կտակը նշանակում է երեք նոր-Նախիջևանցի բարեխնամ կտակատարներ։ Բոլոր նրա կայքը պիտի դարձնեն կտակատարները անձեռնմխելի գումար՝ տոկոսաբեր թղթեր։ Գումարը պիտի չաճեցնվի գրամատներում, իսկ տոկոսները պիտի յանձնվեն Կ. Պօլսի պատրիարքարանին։

Պ. Աճեմեանի ցանկութիւնն է, որ այդ տոկոսներով պատրիարքարանը տարածէ լուսաւորութիւն լուսաւորչական հայերի մէջ, առանց հպատակութեան խտրութեան.

Բարի, գեղեցիկ ցանկութիւն։

Ողջունում ենք ամբողջ սրտով։

«Ի՞նչ անենք...»։

«Ողբանք, ու չասենք. «Հայեր, ի՞նչ անենք»։

Կայ խաւար—գերեզմանի և կայ խաւար—գիշերվայ։ Գիշերվայ խաւարից յետոյ արեգակի ծիծաղը կենդանացնում է բնութիւնը և օրցերեկ մենք մոռանում ենք և միշտ պիտի մոռանանք գիշերվայ խաւարը։

Գերեզմանի խաւարից յետոյ չը կայ փրկութիւն։

Հարուստ մեծատուններ, վերցրէք օրինակ նոր-Նախիջևանցի Յովհաննէս Աճեմեանից, որպէս զի մեր այժմեան գիշերվայ խաւարը չը դառնայ տոկալի, անվերջ, գերեզմանի խաւար...

«Ողբանք, ու չասենք. «Հայեր, ի՞նչ անենք»։

Գր. Ջալխուշեան

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

Հոկտեմբերի 4-ին

Սկսվեցին պատրաստութիւններ թատրոնական սեզոնի համար։ Քաղաքային վարչութիւնը նշանակել է մի քանի հազար րուբլի դեկօրացիաների և այլ պէտքերի համար։ 1000 րուբլի նշանակված է միայն կահկարասիքի համար։

Դա վերին աստիճանի անհրաժեշտ պէտք էր. մինչև այժմ մեր թատրոնը չունէր նոյն իսկ մի աթոռ բեմի համար և մեր դրամատիկական ընկերութիւնը իւրաքանչիւր անգամ ստիպված էր վարձով վերցնել, որ ի հարկէ, թանգ էր նստում։ Այսպէսով մեր թատրոնը այժմ ոչ մի զգալի պակասութիւն չի ունենայ և այն դժուարութիւնները, որոնք ամեն մի ներկայացման յարուցանում էին մեր դրամատիկական ընկերութեան առաջ, կը բացակային և հետևապէս ծախսն էլ կը պակասի։

Այդ մէկ կողմից։

Միւս կողմից մեր դրամատիկական ընկերութիւնն էլ քնած չէ։ Նա տեսնում է պատրաստութիւններ։ Հրաւիրվում են նոր օրիորդներ, պատրաստվում է նոր ռեպերտուարը, որը արդէն վաղուց ստացվել է Թիֆլիսից Իշխ. Թումանեանից, որը այնքան սիրով և եռանդուն կերպով մեզ աջակցեց այդ գործում։ Նոր ռեպերտուարը կազմված է ժամանակակից լաւագոյն պիեսներից և մի քանի նշանաւոր մելոդրամաներից։ Այսպէս՝ «Օտարները», «Վանիւշինի զաւակները», «Լիւսի Դիգիէ», «Բոյր Թերէզա», «Երկու որբեր», «Ուրուականներ», «Բարեկամներ», «Պարիզի աղքատներ», «Բանի ամուսնութիւն», «Անդառնալիներ» և այլն։

Ուրախալի երևոյթ է, որ այս տարի ինքնայօժար կամքով մեր դրամատիկական խումբին են մտել մի քանի օրիորդներ, որոնց բեմ գըրաւելը առաջներս այնքան դժուար և անկարելի էր լինում։ Դրա պատճառը, մենք դարձեալ շեշտում ենք՝ մեր տեղական դրամատիկական ընկերութեան և բեմի ժողովրդական գոյն տալն է։ Ես առիթ եմ ունեցել անցեալ տարի գրելու մեր դրամատիկական ընկերութեան անդամներում կատարեական ոգի ունենալու մասին։ Անցեալ տարի առաջին քայլը արվեց թատրոնին ժողովրդական գոյն տալու, չը փակել որոշ կեղևի մէջ և չը դառնալ անմատչելի, այլ որքան հնարաւոր է գրաւել նոր-նոր գործող, սիրող, համակրող տարրեր։

Այդ ուղղութեան անշուշտ դրամատիկական ընկերութիւնը պարտական է տաղանդաւոր սիրող և ամենաեռանդուն մեր թատրոնական գործիչ Գէորգ Զուբարին, որը այնքան մաքառել է կաստայական ուղղութեան դէմ, աշխատել է թատրոնին ժողովրդական ոգի տալ և արդէն շնորհիւ գլխաւորապէս նրա ջանքերի՝ վերջապէս մեր բեմը մտաւ նոր փազիս մէջ։ Գէորգ Զուբար 10—15 տարիներ շարունակ բար ծառայել է մայրենի բեմին՝ թէ իբրև սիրող, թէ իբրև պիէսների թարգմանիչ՝ թէ ինչպէս ընդհանրացնող և տարածող մայրենի բեմի անհրաժեշտութիւնը։

Անցեալ տարի, չը նայելով դրամատիկական ընկերութեան մեծ և չը տեսնված աջողութեան, իր գործունէութեան մէջ ունէր մի խոշոր պակաս—դա մասնագէտ ռէժիսօրի պակասութիւնն էր։ Այդ պակասութիւնը վերին աստիճանի զգալի էր, չը նայելով, որ հին և փորձված սիրողներից մէկը կատարում էր այդ պաշտօնը, բայց... անսամբլի, պիէսի ոգու ըմբռնման և նոյն իսկ մի որոշ տոնի բոլորովին բացակայութիւնը վերին աստիճանի զգալի էր իւրաքանչիւր ներկայացման։

Պարզ է, որ սիրողը չէ կարող ռէժիսօր լինել, նախ որ սիրողը որքան էլ փորձված լինի, դերասան մասնագէտ չէ, հետևապէս նրա յատկութիւնները և կարծիքները կոմպետենտ չեն կարող լինել սիրողների համար։ Երկրորդ՝ սիրող—ռէժիսօրը որքան էլ սիրէ իր գործը, բեմը, այնու ամենայնիւ նա դիլետանտ է և իր գործին կը վերաբերվի միայն իբրև սիրող և ոչ իբրև մասնագէտ-ռէժիսօր։ Սիրող-ռէժիսօրից ոչ կարելի է պահանջներ անել և ոչ էլ ինքը ռէժիսօրը կարող է խիստ պահանջներ ներկայացնել սիրողներին։ Այդ դէպքերում միշտ կարող են և իսկապէս առաջ էին գալիս թիւրիմացութիւններ։ Այսպէս թէ այնպէս դրամատիկական ընկերութիւնը ուրիշ հնար չունի. նա պարտական է ռէժիսօր-դերասան հրաւիրել, եթէ միայն ցանկանում է իր գործը հաստատ և լուրջ հիմքերի վրա դնել և առաջադիմել բեմական արուեստի մէջ։

Մանաւանդ այս տարի մեր ժողովուրդը մեծ պահանջ ունի ներկայացումների, քանի որ մեր քաղաքում դերասանական խումբ չէ լինելու և թատրոնը դատարկ է, տրված է շաբաթական երկու ներկայացման համար Ռոստովի ռուս սիրողների խմբին։

Այս անգամին այստեղ է դերասան Արմենեանը։ Առաջին ներկայացումը դրամատիկական ընկերութիւնը տալիս պ. Արմենեանին, որը իր դէբիւտի համար ընտրել է «Վաղաժամ վճիռ» և «Թրիցիլէն»։ Փորձերն արդէն սկսվել են և ամսիս 12-ին կայանալու է ներկայացումը։ Երկրորդ ներկայացման դրամատիկական ընկերութիւնը, սեզոնի բացման առթիվ, տալու է «Վանիւշինի զաւակները» նոր թարգմանութեամբ։

Պ. Արմենեանը մտադիր է ձմեռ մեզ մօտ ամբողջ սեզոնին։ Դրամատիկական ընկերութեան կողմից մեծ տրամադրութիւն կայ պ. Արմենեանին հրաւիրել, իբրև մշտական ռէժիսօր, բայց առ այժմ ոչ մի վճռական քայլ այդ մասին չէ արված։ Ամեն ինչ կախված է պ. Արմենեանի առաջին դէբիւտից։ Որի աջողվելը գրաւական կը լինի յարգելի դերասանին հրաւիրելու։ Յամենայն դէպս կարող եմ համարձակ յիշել, որ պ. Արմենեան խիստ լաւ և ախորժ տպաւորութիւն է գործում թատրոնին մօտ շրջաններում, իբրև վերին աստիճանի աշխատասէր և պարտաճանաչ դերասան։

Արդէն երկու շաբաթ է իւրաքանչիւր օր փորձեր է անում պ. Արմենեանը և գործի ընթացքից երևում է, որ պարոնը ռէժիսօրի գոնէ մի անհրաժեշտ յատկութիւն ունի—աշխատասէր է և պարտաճանաչ, «Նօլայ Երթալու» թէօրիայով չէ առաջնորդվում...

Բայց փորձված անցեալից, առ այժմ վստահութիւն չէ արտայայտվում ամեն մի Պարիզից եկած «հռչակաւորների» վրա։ Չէ որ պ. Գալֆայեանն էլ հռչակաւորի անունով եկաւ մեզ մօտ Պարիզից, երկրորդ Ադամեան և հանճարեղ...

Կարծում ենք, որ պ. Արմենեանը այդ տեսակ յաւակնութիւններ չի ունենայ։

Ամենից առաջ համեստ մարդ և քրտնաջան դերասան պէտք է լինել, իսկ ժողովուրդը միշտ կարող է տաղանդը ճանաչել և գնահատել։

Ե. Գէնջեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բիւլլետէն Կովկասի քաղաքացիական մասի պ. Կառավարչապետ գեներալ-ադիւտանտ իշխան Գրիգորի Սերգէևիչ Գոլիցինի առողջական դրութեան մասին. «Նորին Պայծառափայլութիւնը, վէրքերը փաթաթելուց յետոյ, հոկտեմբերի 14-ից մինչև հոկտեմբերի 15-ը, գիշերը անցրեց բաւարար։ Տաքութիւնը առաւօտեան 36,6 էր։ Զարկերակը լաւ է։ Առաւօտեան տաքութիւնը բարձրացաւ մինչև 39°, իսկ երեկոյեան 8 ժամին 38,5 էր։ Զարկերակը բոլոր ժամանակը լաւ է։ Վէրքերը, փաթեթը փոխելու ժամանակ, լաւ դրութեան մէջ էին։ Երեկոյեան 8 ժամին, հոկտեմբերի 15-ին»։ Մալինին, Զաւղնեվսկի, Ռուդէնկօ, Գաղձմսկի։

—

«Кавказъ» լրագրից քաղում ենք հետևեալ մանրամասնութիւնները Իշխան-Կառավարչապետի կեանքի դէմ երեքշաբթի, հոկտեմբերի 14-ին, տեղի ունեցած ոտնձգութեան փորձի մասին։ «Մօտ ժամի 4-ին, կէսօրից յետոյ, իշխան կառավարչապետը, վերջացնելով իր ցերեկվայ ծառայական պարապմունքները, ըստ սովորականին, կառքով գնաց զբօսնելու իշխանուհու հետ միասին դէպի Կօջօրի ճանապարհը։ Նրանց պայծառափայլութիւնների վերադառնալու ժամանակ այն տեղում, ուր սկսվում է մի պարիսպ խճուղուց դէպի բոտանիքական այգին, պահնակի հանդէպ, կառքի վրա երկու կողմից յանկարծ յարձակվեցին երեք չարագործ տեղացիներ և մէկը նրանցից սկսեց խանչալով հարուածներ հասցնել իշխան Գրիգորի Սերգէևիչի գլխին, իսկ երկուսը աշխատում էին դուրս քաշել նրան կառքից, բայց իշխանը հետ մղեց նրանց ձեռնափայտով։ Կառապանի մօտ նստած կօզակը վայր թռաւ դէպի և սկսեց կռուել յարձակվողների հետ և, շնորհիւ այս հանգամանքի, կառքը նրանց պայծառափայլութիւններին կարողացաւ առաջ տանել։ Չարագործները, վիրաւորելով կօզակի ոտքը գնդակով, սկսեցին փախչել Օջորոխտեայի ուղղութեամբ և թաղվեցին ձորում, բայց նրանց հետևից ընկան իր ծառայատեղում, Լօլաձէի տան մօտ, կանգնած ոստիկան զինուորը, Լօլաձէի որդին ձիով և այլ մասնաւոր անձինք, իսկ յետոյ արագութեամբ քաղաքից հասան պահապան զինուորներ և կցորդ-կօզակներ։ Չարագործները, թփերով ծածկված ձորում անցնելով մի թփից դէպի միւսը, սկսեցին գնդակներ արձակել։ Հրացանաձգութեան ժամանակ չարագործներից մէկը սպանվեց և երկուսը վիրաւորվեցին՝ մէկը մահացու կերպով, իսկ

տեսել էր դժուարանալ. կարծես մենք առնում էինք դէպի վեր ոչ մեր մարմնի սովորական ծանրութիւնը միայն, այլ անհոգին բեռներ. ինձ թւում էր, որ ես լծված եմ մի ծանր սայլի և սայլը անհնարին ուժով քաշում է ինձ դէպի վայր։ Մի այլ դժբախտութիւնն այն էր, որ անկարելի էր այդ խճուտ թեքվածքի վրա գոնէ մի րոպէ նստել հանգստանալու, ինչպէս անում էինք մենք յաճախ ժայռերի մէջ,—ծծումբի զօրեղ, անտանելի հոտը լցնում էր իմ քիթն ու բերանը և ստիպում շուտով հեռանալ, փախչել այդ դժոխաբերի տեղից։ Աբիխի և Բորայի կարծիքով ծծմբային հոտը այստեղ առաջանում է նրանից, որ լերան՝ որձաքարերից բաղկացած զանգվածի մէջ գտնվում են երկաթային ծծումբի բիւրեղներ, որոնք քիմիապէս անընդհատ լուծվելով արձակում են այդ անտանելի հոտը։ Ծծմբային խճուտ տարածութիւնը համարեա բոլորովին ազատ էր ձիւնից։ Հեռանալով այդ տեղից մենք նորից ընկանք ժայռերի մէջ. դրանք արդէն լեռնագագաթի վերջին արգելքներն էին, որ նա հանդէպ էր բերում՝ կանգնեցնելու մեր յաղթական ընթացքը. բայց հայրենի լեռների նահապետը շատ է ծերացել և նա չը կարողացաւ տանել յաղթութիւնը. 1—1½ ժամից յետոյ, երբ մենք գլուխներս կախած, առանց այս ու այն կողմ նայելու, շնչասպառ հեւալով, մի կերպ քարշ էինք տալիս ոտներս դէպի վեր, լսվեց յանկարծ բժիշկ Տարէյսերի ձայնը վերևից.

—Ուռա, հասանք, հասանք։

—Ուռա, կրկնեցինք մենք փոքր ինչ ներքևից և ուժ տուինք ոտներիս։

Մի քանի րոպէից յետոյ մենք արդէն կանգնած էինք Մասիսի ձիւնապատ գագաթի ժայռոտ շրթունքին։

25—30 քայլ հեռու մեզանից, գագաթի ամենաբարձր կէտի վրա, խրված յաւիտենական ձիւնի ու սառոյցի մէջ, փոքր ինչ թեքված դէպի հարաւ-արևելք, կանգնած էր օդերևոյթաբանական կայարանի չորսանկյունի նեղ ու բարձր փայտեայ շինուածքը. հարկաւոր էր հասնել նրան. բայց դա հեշտ չէր. քամին, որ անընդհատ փչում էր ամբողջ ճանապարհին, գագաթի վրա կրկնապատկեց իր զօրութիւնը. անցնել այդ 25—30 քայլը առանց օժանդակ միջոցի անհնար էր. գագաթը ամբողջովին ծածկված էր սառցանման ամուր փայլուն ձիւնի հսկայական շերտով, որ զգալի կերպով թեքված էր դէպի արևելք. մի անզգոյշ քայլ, քամու մի զօրեղ շունչ և մենք կը գլորվէինք դէպի Մասիսի անյատակ Վիհը—դէպի ս. Յակոբի պատառուածքը, ուստի մեր միջի ամենից ուժեղ քաջն և անձնազոհը, իհարկէ, բժիշկ Տարէյսերը, կապեց մէջքից մի հաստ թոկ, որ մենք վերցրել էինք մեզ հետ, հագաւ երկաթեայ սուր ցամերով կօշկատակեր, վերցրեց ալպեան երկու ցուպեր և առաջ ընկաւ. Դողդողալով և ջղային թափով խրում էր նա կօշիկներն և երկու ցուպերը սառոյց-ձիւնի մէջ, իսկ մենք սրտատրոփ սպասում էինք նրա անվեհեր քաջագործութեան ելքին. վերջապէս նա հասաւ կայարանին և քանդելով թոկը մէջքից, նրա մի ծայրը կապեց կայարանի սիւնից. թոկի միւս ծայրը գտնվում էր առաջնորդ Ահմէդ-բէկի ձեռքում. Բռնելով մի ձեռքով այդ ձգված թոկից, իսկ միւսով ամուր-ամուր խրելով ցուպերը ձիւնի մէջ՝ ես ու Դաւիդօվսկին ես իրար ետևից հասանք կայարանին։ Մենք գտնվում էինք արդէն Մասիսի հարաւ-արևելեան գագաթի ամենաբարձր կէտի վրա։

XXXVI

Մի մեծ, բոլորակաձև, ընդհանուր պատուանդանի վրա բարձրացած երկու վեհ կիտագծեր՝ ծածկված սպիտակ, ողորկ, մաքուր, յաւիտենական ձիւն ու սառոյցով, որոնք տեղ-տեղ փայլում ու պսպղում են միջօրէի արևի ճառագայթների տակ, իբրև ատաւետեան ցոլ-ազամանդներ, մի լայն, ցածրայատակ բիւրեղ-սառոյցի նման վ. այլփլող ձորակ, որ անցնելով հիւսիս-արևմուտքից դէպի հարաւ-արևելք, իբրև մշտական անջրպետ, բաժանում է իրարից այդ զոյգ կիտագոնդ-եղբայրներին, ձիւնափրփուր դարիվերներ, որոնք յանկարծական զօրեղ թեքուածքով կիտագծերի կատարներից իջնում են դէմ առ դէմ դէպի միջավայրի ձորակը մի կողմից և միւս կողմից աւելի թոյլ թեքուածքով դէպի լեռնագագաթի արտաքին շրջագիծը, և այս ամենի գլխին բաց-կապոյտ շողշողուն երկինք, որ խոնարհված դէպի վայր՝ համբուրում է հիւսիս-արևմտեան կիտագծի ամենաբարձր կէտը—ահա ինչպէս տեսայ ես Մասիսի գագաթը։ Վեհ, աղուոր տեսարան. կարծես փրփուր-ծովի մէջ երկու հսկայական ալիքներ բարձրացել են դէմ առ դէմ փոթորկի ժամին ու այդպէս մնացել անշարժ մինչև յաւիտեան։ Նայում ես, նայում այդ ձիւն-ալիքներին, որոնք այնպէս լուռ, այնպէս անսասան բարձր՝ հեռու, ցածրում երևացող աշխարհից կանգնած են առաջիդ, և թւում է քեզ, թէ դա մի երկրային պատկեր չէ, որ տեսնում ես դու, այլ մի անսահման, անճանաչ, ընդ միշտ սառած ու մեռած մոլորակի մի հրաշալի բեկոր, որ գլորվել է մի անգամ երկնքի խորքից ու ընդ միշտ կանգ առել երկնքի ու երկրի մէջ տեղում։

Ամառային պարզ, խաղաղ լուսնկայ գիշերին, երբ ամեն ինչ աշխարհում առնում է խորհրդաւոր մշուշային կերպարանք, ինձ յաճախ պատահում է պարտէզի առանձնութեան մէջ նստել ու երկար-երկար նայել լիալուսնին, նայել երկնակամարի այս ու այն կողմում ցըրված կենտ-կենտ աստղերին,—որոնք այնպիսի թովիչ նազանքով անցնում են ամառնամութի թեթև, թափանցիկ ամպերի միջից ու այնպիսի քաղցր հրապոյրով նայում են քո դէմքին, որ երբեմն ես՝ մի ցնորական երազի մէջ՝ շշնջում եմ ինքս ինձ. «Ախ, եթէ մի վայրկեան, գէթ մի վայրկեան ես կարողանայի թռչել դէպի այդ գեղեցիկ երկնային մարմինները, գէթ մի անգամ մօտիկից հայեացք գցէի նրանց վրա ու յետ դառնայի նորից»։ Չէր կատարվել արդեօք այդ իմ իղձը Արարատի գագաթին և ես չէի տեսնում իմ առաջ մի ցնորական երկնային պատկեր՝ երկու ձիւնափայլ շողշողուն կիտագծեր՝ կախված երկնքից աշխարհի անհուն խորութեան վրա։

(Կը շարունակվի)

միւսը—ծանր։ Երեկոյեան երկու վիրաւորվածներն էլ մեռան։ Մինչ այդ՝ իշխան կառավարչապետը իր ամուսնու հետ հասաւ պալատ, ուր հրաւիրված բժիշկները կապեցին Նորին պայծառափայլութեան վէրքերը, և այդ ժամանակ երևաց, որ խանչալով հասցրած է գլխին երեք վէրք—երկուսը գդակի վրայով և մէկը դէմքին։ Վէրքերը թեթև են և վտանգ չեն սպառնում իշխան կառավարչապետի կեանքին։

—

Իշխան կառավարչապետի կեանքի դէմ եղած ոտնձգութեան փորձի առիթով, երեկոյեան, նոյեմբերի 14-ին, Թիֆլիսի թատրոններում տեղի չունեցան նշանակված ներկայացումները։

—

Թիֆլիսի էլէքտրական ֆաբրիկաների ակցիոներական ընկերութիւնը պատուիրել է Շվէյցարիայում բարձրացնող մեքենայ՝ ս. Դաւթի սարի վրա շինվելիք ֆաբրիկաների համար։ Մեքենան պէտք է պատրաստվի և ուղարկվի Թիֆլիս հինգ ամսեայ ժամանակամիջոցում։

—

Թիֆլիսի քաղաքագլուխը մօտ օրերումս ներկայացրեց Թիֆլիսի նահանգապետին դումայի միջնորդութիւնը Հաւլաբարում արական պրոգիմնազիա հիմնելու մասին։ Քաղաքը որոշել է իր կողմից յատկացնել այդ պրոգիմնազիայի պահպանութեան համար տարեկան 10,000 ռուբլի։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Հաստատ աղբիւրից իմացանք, որ քաղաքագլուխ պ. Ն. Իշխանեանց նոյեմբերի 10-ից թողել է իր պաշտօնը»։

—

ՂԶԼԱՐԻՑ մեզ գրում են. «Նոյեմբերի 5-ին Զարիֆեան ամուսինները տուին իրանց առաջին ներկայացումը տեղիս սիրողների մասնակցութեամբ։ Խաղացին «Հիւր» Բրանդէսի դրաման և «Քաղցրաւոր աղբոր կամ Ապահարզան» Յ. Պարոնեանի կոմէդիան։ Թէ պարոն և թէ տիկին Զարիֆեանները լաւ տարան իրանց դերերը երկու պիեսումն էլ։ Սիրողներն էլ չը փչացրին իրանց դերերը։ Բայց ափսոս, որ հասարակութիւնը քիչ էր։ Վերջինիս պատճառն է ժողովրդի մեծ մասի դեռ այգիներում լինելը և տեղական տօնավաճառը, որ սկսվում է նոյեմբերի 1-ից և շարունակվում է մինչև 8-ը։ Ցոյսով ենք, որ յետագայ ներկայացումներին կը լինի հասարակութիւն»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

—

Պատերազմ, թէ խաղաղութիւն.— Ահա այդ հարցն է քննվում այժմ Եապօնիայի բոլոր ծայրերում, բոլոր խաւերում։

—«Թէև ժողովուրդը մեղադրում է իր կառավարութեանը անգործութեան պատճառով, գրում է «Japan D. Herald» թերթը, բայց այնու ամենայնիւ, եապօնական կառավարութիւնը ամեն կերպ նախապատրաստվում է պատերազմի համար։ Անկասկած՝ ժողովրդի մեծամասնութիւնը ցանկանում է, որ Եապօնիան չափէ իր ույժերը Ռուսաստանի հետ... բայց արդեօք պատերազմը յարձակողական կը լինի, թէ պաշտպանողական։

«Այդ հարցին կարելի է միայն մի պատասխան տալ՝ պատերազմը Եապօնիայի կողմից յարձակողական կը լինի անպատճառ, որովհետև Ռուսաստանը իր աշխարհակալական քաղաքականութեան շնորհիւ արդէն պատասխանատու է բոլոր բարդութիւնների համար։ Ճիշդ է, Ռուսաստանը մինչև այժմ փաստական ոչ մի գծգծութիւն չէ արտայայտել դէպի Եապօնիան, բայց վերջինս, ինչպէս և ուրիշ պետութիւններ, չափազանց շահախնդրված են մանջուրական հարցում...

—Եթէ Ռուսաստանը կլանէ Մանջուրիան, ասում են եապօնացիները, այն ժամանակ նա կը կլանէ և Կորէյան։

Դա է եապօնացիների տրտունջի հիմքը, որը, շատերի կարծիքով, կարող է վերանալ միայն զէնքի ույժով։ Միւս պետութիւնները «բաց դռներ» են ուզում Մանջուրիայում, իսկ Եապօնիան վախենում է կորցնել իր առեւտրական շահերը... Եթէ Ռուսաստանի հետ համաձայնութիւն կայանայ, դա կը լինի միայն ժամանակաւոր։ Եապօնիան ժամանակ կը շահէ պատրաստութիւնների համար և եթէ Ռուսաստանը խանգարէ այդ համաձայնութիւնը, նա բաւականաչափ casus belli կունենայ պատերազմ սկսելու համար...

—

Անգլիան պատրաստվում է.—Եւրոպական մի քանի թերթեր հաղորդում են, որ Անգլիան ուժեղացնում է Պէչիլեան ծովածոցում գտնված իր նաւատորմը Հեռաւոր Արեւելքի լարված դրութեան պատճառով։ Իսկ եապօնական թերթերը դրա վրա աւելացնում են, որ անգլիական նաւախումբը բաղկացած է 9 զրահաւոր նաւերից՝ 110,282 տօնն բովանդակութեամբ և 5 հրէյսեր՝ 49,016 տօնն բովանդակութեամբ։ Զինուորական ույժը բաղկացած է 217 մեծ և 570 փոքր թնդանօթներից։

Եւ այդ ույժը ռուս-եապօնական ընդհարման դէպքում առաջին բոլէին ուղևորվելու է դէպի պատերազմի վայրը։

—

Եապօնիան զէնք է գնում.—«Էխօ դը լ'Արմէ» (?) լրագիրը...

Եապօնիան զէնք է գնում.—«Լէյտէրի գործակալութիւնը» հաղորդում է, որ եապօնական 4 օֆիցէրներ մեծ քանակութեամբ զէնքեր և ռազմամթերք են գնել Կրուպպի գործարանից և մօտ օրերս հայրենիք վերադարձել կառավարութեան պահանջով։ Ընդհանրապէս տեղեկութիւններից երեւում է, որ վերջին ժամանակներս Եապօնիան բաւական մեծ քանակութեամբ թնդանօթներ է գնել Կրուպպի գործարանից։ Եւ այդ բոլորը նրա համար, որպէս զի պաշտպանէ իր տնտեսական շահերը և դիմադրէ աշխարհակալ հարեւանին։

ԻՆՉ Է ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՑՈՒՄ

—

Նաչեվիչի բանակցութիւնը. Անծանօթ անուն չէ Նաչեվիչը. վերջին ամիսների ընթացքում նա երկու անգամ է, որ ուղևորվում է Կ. Պօլիս, իբրև Բուլղարիայի պաշտօնական ներկայացուցիչ Թիւրք կառավարութեան հետ բանակցելու։ Բանակցութեան առարկան թշուառ Մակեդօնիան է, որի դրութիւնը դժբաղդաբար մազաչափ անգամ չէ բարեփոխվում։ Ներկայումս Նաչեվիչը բանակցում է անմիջապէս մեծ վէզիրի հետ, բայց ի հարկէ դրանից մի օր և է դրական հետեւանք սպասելը միամտութիւն կը լինէր։ Դա ինքնախաբէութեան մի նոր ձև է, հարցը ձգձգելու մի պատրուակ։ —«Ռուսաստանի և Աւստրօ-Ունգարիայի քաղաքական ներկայացուցիչներն էլ ասում է «Temps» լրագիրը, չեն հեկառակվում այդ բանակցութեանը, որովհետև դա բոլորովին հակառակ չէ իրանց ձգտումներին ու մշակած բարենորոգումների ծրագրին։

—

Սարաֆօվի մահը և յարութիւնը. Մեր ընթերցողներին արդէն յայտնի է, թէ Թիւրք կառավարութիւնը քանի, քանի անգամ լուր է տարածել, որ իբր թէ Սարաֆօվը մեռել է։ Այդպիսի լուրերը տարածվում էին, որոշ տրպաւորութիւն թողնում և ապա նորից հերքվում ու Թիւրքիային հիասթափեցնում։ Վիէննայի «Neue Freie Presse» լրագիրը հաշուել է, որ թիւրքական տեղեկութիւնների համաձայն Սարաֆօվը 11 անգամ մեռել է և ապա յարութիւն առել։ Բացի դրանից եւրօպական թերթերն էլ 4 անգամ մեռցրել են նրան։ Սակայն այդքան մահերից յետոյ յարութիւն առած Սարաֆօվը դեռ շարունակում է իր գործունէութիւնը։

—

Սուլթանի իրադէն. Թիւրքական աւանդական քաղաքականութիւնը՝ թղթեր, ծրագիրներ և մեծանշիւն հրովարտակներ հրատարակելու քաղաքականութիւնը դեռ չէ վերացել։ Այժմ թէև Մակեդօնիայում դեռ հոսում է արիւնը, այնուամենայնիւ սուլթանը հարկաւոր է համարել բոլորովին հակառակ բովանդակութեան իրադէ, թերևս այն նպատակով հրատարակել, որպէս զի աւելի ևս հանգստացնէ եւրօպական քաղաքականութիւնը։

Այդ իրադէով սուլթանը խոստանում է եռանդուն կերպով բարենորոգումներ մացնել, մանաւանդ որ արդարութիւնը դադարել է (!?), այրված գիւղերը շինել, վնասված ազգաբնակութեան օգնել, ժանդարմերիան վերակազմել շվէդական և բէլգիական օֆիցէրների մասնակցութեամբ և այլն և այլն։

—

Սարաֆօվի գլխագինը. Թիւրք կառավարութիւնը, տեսնելով, որ մակեդօնացիների պարագլուխ Բորիս Սարաֆօվը գրեթէ բոլոր ճակատամարտներում էլ անխոցելի է մնում և թիւրքական զօրքը ոչ մի կերպ չէ կարողանում ձերբակալել կամ ոչնչացնել նրան, այժմ դիմել է մի նոր միջոցի։ Նա Սարաֆօվի գլուխը գնահատել է 500 լիրա. ով որ բերէ այդ գլուխը, ստանալու է խոստացած գումարը։ Մօտ օրերս, ինչպէս հաղորդում են եւրօպական թերթերը, Եիլդիզ-Քէօշկի մէջ եկել է մի վալիս և պահանջել գլխագինը, յայտնելով թէ սպանել է Սարաֆօվին, սակայն փաշան չէ տուել գումարը, որովհետև «գլուխը» չէ տեսել։

—«Բաւական խելացի է վարվել Եիլդիզ փաշան, աւելացնում է «Новости» լրագիրը, որովհետև Սարաֆօվը դեռ կենդանի է»...

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Daily News» լրագրի պարլամենտական թղթակիցը հաղորդում է, որ իրլանդական նացիօնալիստների և կառավարութեան մէջ տեղի է ունեցել համաձայնութիւն բարձրագոյն կրթութեան հարցի վերաբերմամբ Իրլանդիայում։ Կառավարութիւնը որոշ զիջողութիւններ է անում իրլանդական կուսակցութեան և դրա փոխարէն ստանում է նրա աջակցութիւնը առաջիկայ պարլամենտական նստաշրջանի ժամանակ։ Կառավարութեան կողմից նախապատրաստվող օրինագիծը ի նկատի չունի հիմնել Իրլանդիայում կաթոլիկական համալսարան. առաջարկվում է միայն բարեփոխել Դուբլինի համալսարանը և դարձնել նրան ազգային, որի մէջ կը մտնեն երկու բողոքական կոլլէջներ Բէլֆաստում և կաթոլիկական կոլլէջը Դուբլինում։ Իւրաքանչիւրը նրանցից ապահովված կը լինի իր առանձին ֆօնդով։ Ենթադրում են, որ կաթոլիկ հոգեւորականութիւնը համաձայնութիւն է տուել այս առաջարկութեանը և ապա համաձայնվել է նաև իրլանդական ազգային կուսակցութիւնը։

—Գերմանական «Kölnische Zeitung» լրագրին հաղորդում են Սալօնիկից, թէ Եիլմի-Փաշան դեռ մի քանի օր առաջ հեռագրով հաստատում էր Սարաֆօվի սպանութեան լուրը՝ աւելացնելով, թէ նրան սպանել է Կուցօվլահ Նիկօլայ Վանդէլ, որը յոյս ունի ստանալ այն գումարը, որ նշանակված է Թիւրք կառավարութեան կողմից, որպէս գին Սարաֆօվի արեան։ Բայց որովհետև Սարաֆօվի դիակը, իբր, չէ հասել թիւրքերի ձեռքը և նա հաւանօրէն տարված է լեռները, ուստի և անհնար է համեմատել Սարաֆօվի լուսանկարը սպանվածի հետ։ Սակայն Եիլմի-փաշան իր մի ուրիշ հեռագրով ստիպված էր խոստովանել, որ Սարաֆօվ սպանված չէ, այլ նրա տեղ թիւրք իշխանութիւնները ընդունել են Ստեֆան Պետրօվին, որ նոյնպէս պատկանում է ապստամբութեան գլխաւոր պարագլուխների թւին։

—Հռոմի պապը նուիրել է Սօֆիայի արքեպիսկոպոսի միջոցով 50,000 ֆրանկ մակեդոնական քրիստոնեաների օգտին, որոնք վնասներ են կրել վերջին ապստամբութեան ժամանակ։ Նուիրված գումարի մի մասը յանձնըված է տիկին Բախմետեվային, իսկ միւս մասը ուղղակի ուղարկած է Ադրիանօպօլիս։ Տիկին Բախմետեվա ուղևորվում է Բուրգաս՝ կազմակերպելու այնտեղ մակեդոնական փախստականների օգնութեան գործը՝ Պետերբուրգի սլաւօնական ընկերութեան միջոցներով։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

14 նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Օրէնքների ժողովածուում» տպագրված է ֆինլանդական «Պրիգա-կոմիտարիատի» կայսերական ֆինլանդական սենատի միլլիցիական էկսպեդիցիայի ոչնչացնելու և ֆինլանդական կադետների կորպուսի առարճանների ձևափոխութեան մասին։

ՆԻԺՆԻՑ ՆՈՎԳՈՐՈԴ։ Ենթադրվում է 1904 թ. Նիժնիյ Նովգորոդի տօնավաճառի ժամանակ համառուսական գինեգործութեան ցուցահանդէս կազմել։

ՄՕՍԿՎԱ։ Տոհմական պատուաւոր քաղաքացի տիկին Պօպովան քաղաքին կտակեց 200,000 ռուբլի արժողութեամբ անշարժ կալք և գանազան դրամաթղթեր՝ անբուժելի կոյրերին խնամելու համար։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Ցայտագիրը յանձնելուց յետոյ մինչև այժմ ոչ Եըլդըզ-Քէօսկը և ոչ էլ Բ. Դուռը բանակցութիւն չեն վարել բանակցող պետութիւնների հետ։ Բ. Դուռը հեռագրով յանձնարարել է իր հիւպատոսներին տեղեկութիւններ հաւաքել, թէ միւս պետութիւնները ինչ դիրք են բռնել և հաւանականօրէն սպասում է պահանջած զեկուցումներին։ Բ. Դրան մօտ շրջանների խօսակցութիւններից պարզվում է, որ Թիւրքիան պէտք եռանդուն կերպով հակառակվի առաջին երեք կէտերին և մանաւանդ առաջինին, մի քանի փոփոխութիւններ և հակառակ առաջարկութիւններ անելով և պետութիւններից աւելի մանրամասն բացատրութիւններ պահանջելով շատ կէտերի վերաբերմամբ։ Մինիստրների այս օրվայ խորհրդում բարենորոգումների մասին եղած յայտարարութիւնը երկրորդ անգամ քննութեան պէտք է ենթարկվի։

ՍՕՖԻԱ։ Մինիստր-նախագահը և բոլոր միւս մինիստրները ուղևորվեցին գաւառները ընտրողական գործողութիւնների համար։ Զինուորական մինիստրը արձակեց մի քանի շաբաթ առաջ կանչված պահեստի զինուորներին, որովհետև օրէնքը թոյլ չէ տալիս ընտրութիւնների ժամանակ դրօշակների տակ պահել պահեստի զինուորներին։ Տեղական շրջաններում հաւատացնում են, որ պատերազմի վտանգն անցել է, Մակեդօնիայից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, Սարաֆօվ ողջ և առողջ է և պատրաստվում է յանկարծակի կերպով Թիւրքերի վրա յարձակվելու համար։ Այստեղ բոլորն էլ անհամբերութեամբ սպասում են, թէ Բ. Դուռը ինչ է պատասխանելու Ռուսաստանի և Աւստրօ-Ունգարիայի արած առաջարկութիւններին բարենորոգումների վերաբերմամբ։

ՄԱՐՍԷԼ։ Ամերիկական հիւպատոս Սկինները մեկնեց Նեապօլի վրայով դէպի Ջիբուտի, որտեղից կը գնայ Ադդէս-Աբեբա՝ Աբիսինիայի հետ առեւտրական դաշնագիր կապելու համար։

15 նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Օգոստափառ միապետները հրամանով կամ Լամ. գորֆ և կոմս Գօլուխովսկին ուղարկեցին Կ. Պօլսի ռուսական և աւստրօ-ունգարական դեսպաններին միատեսակ հրահանգներ, որոնց համեմատ Ցինովիեվը և Կալիցէն համապատասխան առաջարկութիւններ արին Բ. Դրանը. այն է. 1) բարենորոգումներն իրականացնող թիւրքական իշխանութիւնների վրա հսկողութիւն սահմանել, Եիլմի փաշայի մօտ նշանակելով առանձին քաղաքացիական գործակալներ Ռուսաստանի և Աւստրօ-Ունգարիայի կողմից։ Այդ գործակալները շարունակ պէտք է ուղեկցեն գլխաւոր վերատեսչին և ուշադրութիւն դարձնեն քրիստոնէական ազգաբնակութեան կարիքների վրա, մատնանիշ անեն տեղական իշխանութիւնների չարագործութիւնները, յանձնեն նրան Կ. Պօլսի դեսպանների առաջարկութիւնները և զեկուցանեն իրանց պետութիւններին այն ամենի մասին, ինչ որ կատարվում է երկրում։ Նրանց լիազօրութիւնները կը վերջանան նշանակվելուց երկու տարի յետոյ։ Բ. Դուռը պէտք է հրամայէ տեղական իշխանութիւններին, որպէս զի ամեն դիւրութիւններ տան այդ գործակալներին՝ յանձնարարած նպատակին իրագործելու համար։ 2) Թիւրքական ժանդարմերիայի և ոստիկանութեան վերակազմելը ամենաէական միջոցներից մէկն է երկիրը խաղաղեցնելու համար։ Այդ նպատակի համար հրաւիրված մի քանի շվէդական և սրտասահմանեան օֆիցէրները, տեղական պայմաններն ու լեզուները չիմանալու պատճառով, չը կարողացան համապատասխան օգուտ բերել։ Առաջվայ նախագծի մէջ ցանկալի են մի քանի փոփոխութիւններ, իսկ երեք վիլայէթների ժանդարմերիայի վերակազմելը կը յանձնվի օտարազգի մի գեներալի, որին օգնելու համար կարող են նշանակվել մեծ պետութիւնների զինուորական ատաշեներ (?)։ Նրանց կը յանձնվի առանձին շրջաններ, որոնց սահմանում կարող են գործել իբրև վերահսկիչներ, հրահանգիչներ և կազմակերպողներ և հետամուտ լինել զօրքի գործողութիւններին ազգաբնակութեան վերաբերմամբ։ Այդ օֆիցէրները անհրաժեշտութեան դէպքում կարող են խնդրել արտասահմանեան զօրքի օֆիցէրներ և ունտեր-օֆիցէրներ նշանակել։ 3) Հէնց որ երկիրն իր բաւականաչափ հանդարտութիւնը ստանայ, պահանջել Թիւրք կառավարութիւնից վարչական միութիւնների սահմանագծերի որոշումը՝ առանձին ազգութիւնների կանոնաւոր համախմբման համեմատ։ 4) Պահանջել վարչական և դատաստանական հիմնարկութիւնների վերակազմութիւնը։ Ցանկալի կը լինէր, որ այդ հիմնարկութիւնների մէջ մուտք ունենային տեղական քրիստոնեաները, աջակցելով տեղական ինքնավարութեան զարգացմանը։ 5) Հիմնել գլխաւոր կենտրոններում և վիլայէթներում խառն յանձնաժողովներ քրիստոնեայ և մահմեդական պաշտօնեաներից՝ խառնակութիւնների ժամանակ կատարված յանցանքների գործերը քննելու համար։ Յանձնաժողովներում պարտաւոր են մասնակցել Ռուսաստանի և Աւստրօ-Ունգարիայի ներկայացուցիչները։ 6) Պահանջել կառավարութիւնից գումարներ որոշել Բուլղարիա ապաստանած քրիստոնեայ բնակիչներին իրանց տեղերում բնակեցնելու համար, նոյնպէս և օժանդակութիւններ տալու համար այն բնակիչներին, որոնք զրկվել են իրանց գոյքերից վերջին պատերազմի ժամանակ թիւրքերի ձեռքով աւերված բնակարանները, տաճարները և դըպ-

րոցները վերակառուցանելու համար: Ցանձնաժողովները, որոնց կը մասնակցեն քրիստոնեայ ազգաբնակութեան ներկայացուցիչները, կը կարգադրեն, թէ ինչպէս պէտք է բաժանվեն դումարները: Ռուսաստանի և Աւստրօ-Ունգարիայի հիւպատոսները կը հսկեն նրանց ծախսելու ձևի վրա: 7) Թիւրքաց զօրքերի ձեռքով հրդեհված քրիստոնեայ գիւղերում բնակիչները մի տարի ժամանակով ազատվում են ամեն տեսակ հարկ վճարելուց: Օսմանեան կառավարութիւնը կը վերանորոգէ իր յանձն առած պարտաւորութիւնը, այն է առանց որ և է յապաղման մտցնել նախագծում յիշված բոլոր ռէֆօրմները: 9) Ռուսների բանուորներին և դաշնութիւնների մեծ մասը կատարել են իլավէները և բաշիբոզուկները, սոխպողաբար անհրաժեշտ է, որ առաջինները արձակվեն և տեղայման չը Թոյլատրել, որ բաշիբոզուկների ասողակախմբեր կազմվեն.

ԿԻԵՎ: Երէկ Ժմէրինկա կայարանում 4-րորդ կարգի վագօնում, որ լցված էր ճանապարհորդներով, պայթում տեղի ունեցաւ: Այրվածքներ ստացան երկու կօնդուկտոր, երկու հեռագրատան պաշտօնեաներ և 53 ճանապարհորդ, որոնցից 12-ը հանր վնասներ ստացան: Պայթման պատճառը յայտնի չէ:

ՍՕՖԻԱ: Բալլօզի գաւառից շարունակվում է փախստականների գալը: Նրանց Թիւը հասնում է մօտ 3000-ի. մեծ մասը ծերունիներ, կանայք և երեխաներ են: Փախստականների ընդհանուր Թիւը Բուլղարիայում հասնում է 25,000-ի: Չը նայելով տարվայ այժմեան խիստ եղանակին, մի քանի հրոսակախմբեր շարունակում են կռուել, Թաքնվելով Պերիմի, Բելանի և Բելաշտիցայի կիրճերում:

ԼՈՆԴՈՆ: «Րէյտէրի գործակալութիւնը» իմացել է, որ պետութիւնների մէջ կատարեալ համերաշխութիւն է տիրում Ռուսաստանի և Աւստրիայի մշակած մակեդոնական բարենորոգումների նախագիծը պաշտպանելու վերաբերմամբ.

ՍՕՖԻԱ: Նեվրօկոպից եկան մօտ 1,000 փախստականներ: Նրանք կը տեղաւորվեն Բազարջիկում: Փախուստի ժամանակ, մինչև սահմանագիծն անցնելը, Նրանց հալածել և գնդակահարել են Թիւրքական զօրքի երկու գնդեր:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԽՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
ՌՈՒՍԱՑ ՕՊԵՐԱ
Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 16-ին
Կը ներկայացվի
I
ՌԻԳՕԼԷՏՕ
Օպերա 5 գործ, երաժշտ. Վերդիի
Մասնակցում են.—Տ.տ. Կարտավինա, Սելիւկ-Ռօզնացովա, Լելինա, Սկօրուպսկայա, Տրօյնիցկովա: Պ.պ. Բոյսկիյ, Իլլիւշչենկօ, Ամիրջան, Կլիւգներ, Փեդօրով, Գրինեվ, Գավրիլով:
II
ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՕՑՑՕՎՈՒՄ
Բալետ մի գործ., երաժշտ. Ստեֆանիի
Մասնակցում են. պրիմօ-բալերինա assoluta Բլանկօ-Ջելլատօ, Ֆեօդօրովա I, Տրօյնիցկովա I, պ.պ. Կանտոր և ամբողջ կորդօ բալետ
1—1

Զգուշացէ՛ք կեղծումներից
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԲՈՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՈՆ
Գ. Տ. ԻԻՐԳԷՆՍ
Ոչնչացնում է պզուկները, սևութիւնը, դեղին բծերը, պուզիկները և պաուկները և ներգործում է աւելորդ քրտնելու դէմ: Խորհուրդ է տրվում ձեռք բերել, որպէս առաւելագոյն անուշահոտ սապօն, բարձր արժանաւորութեան:
ՈՍԿԷ ՄԷԴԱԼ 1898 թւի համար:
Կտորի գինը 50 կ., 1/2 կտորի 30 կ.:
Ծախվում է բոլոր ամենալաւ գեղագործական մագազիններում և դեղատներում:
Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Ռուսաստանի համար Գ. Տ. Իւրգէնսի մօտ Մոսկվայում: Դէպօ, Թիֆլիսում, Ազմուրօվի մօտ, գեղագործական ապրանքների առևտրի կովկասեան ընկերութեան մէջ, Տաւբինովի և Գրինշպանի, պ.պ. Պօպօվների և Արիստակեսի մօտ: (1, 15) 19—24

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ սրանով յայտարարում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ 1903 Թւի հոկտեմբերի 15-ից մարդատար գնացքների երթևեկութիւնը փոփոխվում է հետևեալ կերպով.
Երթևեկող գնացքների ժամերը նշանակված են Պետերբուրգի ժամացոյցի համեմատ, որ յետ է Թիֆլիսի ժամացոյցից 58 րոպէով:

Բագուից մինչև Բաթում

Կայարանները	Արագ. Կովկ. Մոսկ. Թիֆլ. № 19 Մտն.	№ 19 Մեկն.	Պօստային № 3 Մտն.	№ 3 Մեկն.	Մարդատար № 5 Մտն.	№ 5 Մեկն.	Ապր.-մարդ. № 17 Մտն.	№ 17 Մեկն.
Բագու	Գիշեր.	3.50	Գիշեր.	10.30	Ցերեկ.	12.50	Գիշեր.	3.10
Բալաջարի	6.13	6.14	10.58	11.13	1.17	1.37	3.37	4.07
Հաջիկաբուլ	8.40	8.48	2.13	2.30	4.29	4.49	7.12	7.37
Քիւրդամիր	10.14	10.19	4.19	4.29	6.35	6.47	9.41	9.58
Եվլախ	12.12	12.22	7.04	7.20	9.31	9.46	1.06	1.31
Ելիսավետպոլ	2.07	2.15	9.33	9.50	11.58	12.08	3.46	4.22
Աղստաֆա	5.32	5.40	12.55	1.18	3.03	3.13	1.38	8.03
Թիֆլիս	7.04	Երեկ.	4.40	5.30	6.15	7.10	11.24	Գիշեր.
Գորի			7.56	8.04	9.36	9.44		
Միխայլովո			9.19	9.39	10.57	11.17		
Շորոպան			12.14	12 22	1.49	1.54		
Րիօն			1.37	1.53	3.04	3.14		
Սամտրեդի			2.40	2.55	4.01	4.21		
Բաթում			6.11	Առաւ.	7.25	Երեկ.		

Բաթումից մինչև Բագու

Կայարանները	Ցաւուկ Կովկ. Մոսկվ.-Թիֆլ. № 20 Մտն.	№ 20 Մեկն.	Պօստային № 4 Մտն.	№ 4 Մեկն.	Մարդատար № 6 Մտն.	№ 6 Մեկն.	Ապր.-մարդ. № 18 Մտն.	№ 18 Մեկն.
Բաթում			Երեկ.	11.10	Առաւ.	8.34		
Սամտրեդի			2.29	2.44	11.41	12.01		
Րիօն			3.35	3.47	12.52	1,02		
Շորոպան			4.53	4.59	2.11	2.18		
Միխայլովո			7.44	7.59	5.12	5.27		
Գորի			9.04	9.12	6.32	6.42		
Թիֆլիս	Ցերեկ.	4.30	11.25	12.10	9.00	9.30	Առաւ.	6.36
Աղստաֆա	6 46	6.54	3.00	3.20	12.16	12.26	9.30	9.50
Ելիսավետպոլ	9.13	9.21	6.26	6.48	3.36	3.52	1.00	1.29
Եվլախ	10.41	10.51	8.37	8.52	5.40	5.50	3.32	3.48
Քիւրդամիր	12.45	12.50	11.21	11.33	8.24	8.34	6.25	6.36
Հաջի-Կաբուլ	2.18	2.26	1.16	1.31	10.25	10.45	8.22	8.41
Բալաջարի	4.53	4.54	5.18	5.47	1.48	2.13	11.50	12.20
Բագու	5.15	Գիշեր.	6.10	Առաւ.	2.35	Ցերեկ.	12.42	Գիշեր.

Թիֆլիսից մինչև Երևան և յետ

Պօստային 74/75 Մտն.	74/75 Մեկն.	Ապր.-մարդ 90/91 Մտն.	90/91 Մեկն.	Կայարանները	Պօստային 76/77 Մտն.	76/77 Մեկն.	Ապր.-մարդ 92/93 Մտն.	92/93 Մեկն.
Երեկ.	10.15	Ցերեկ	12.30	↓ Թիֆլիս ↑	5.55	Գիշեր.	4.00	Ցերեկ.
3.08	3.18	5.15	5.30	Սանահին	12.55	1.18	11.07	11.30
5.23	5.38	7.32	7.52	Ղարաքիլիսա	11.15	11.29	9.20	9.36
8.54	9.14	11.08	11.50	Ալէքսանդրոպոլ	7.56	8.16	5.02	6.02
3.02	Ցերեկ.	7.26	Առաւ.	Երևան	Ցերեկ.	12.52	Երեկ.	7.34

Ալէքսանդրոպոլից մինչև Կարս և յետ

Պօստային 95 Մտն.	95 Մեկն.	Ապր.-մարդ. 97 Մտն.	97 Մեկն.	Կայարանները	Պօստային 96 Մտն.	96 Մեկն.	Ապր.-մարդ. 94 Մտն.	94 Մեկն.
Առաւ.	9.30	Երեկ.	11.40	↓ Ալէքսանդրոպոլ ↑	7.40	Երեկ.	5.20	Գիշեր.
12 50	Ցերեկ.	3.10	Գիշեր.	Կարս	Երեկ.	4.37	Գիշեր.	2.07

Բորժոմից մինչև Բակուրիան և յետ.

Մարդատար 93 Մտն.	93 Մեկն.	95 Մտն.	95 Մեկն.	Կայարանները	Մարդատար գնացքը 94 Մտն.	94 Մեկն.	96 Մտն.	96 Մեկն.
Առաւ.	6.00	Առաւ.	8.20	↓ Բորժոմ ↑	2.31	Ցերեկ.	5.58	Ցերեկ.
9.58	Առաւ.	12.18	Ցերեկ.	Բակուրիան	Առաւ.	10.34	Ցերեկ.	2.00

Թիֆլիս—Միխայլովո—Բորժոմ և յետ.

Մարդատար գնացքը 90 Մտն.	90 Մեկն.	92 Մտն.	92 Մեկն.	7/8 Մտն.	7/8 Մեկն.	Կայարանները	Մարդատար գնացքը 8/7 Մտն.	8/7 Մեկն.	89 Մտն.	89 Մեկն.	91 Մտն.	91 Մեկն.
				Ցեր.	2.00	↓ Թիֆլիս ↑	6.40	Առ.				
				4.24	4.39	Գորի	4.20	4.29				
Առ.	8.10	Եր.	9.50	6.00	6.10	Միխայլովո	2.30	3.14	5.00	Ցեր.	11.01	Առ.
9.20	Առ.	11 00	Եր.	7.20	Եր.	Բորժոմ	Գիշ.	1.20	Ցեր.	3.50	Առ.	9.53

Սամտրեդիից մինչև Փոթի և Փոթիից մինչև Սամտրեդիա

Կայարանները	Մարդատար գնացքը 111 Մտն.	111 Մեկն.	115 Մտն.	115 Մեկն.	Ապր.-մարդ. 113 Մտն.	113 Մեկն.
Սամտրեդի	Գիշեր.	3 10	Ցերեկ.	4.30	Ցերեկ.	12 20
Փոթի	5.29	Գիշեր.	6.36	Երեկ.	2.24	Ցերեկ.

Փոթիից մինչև Քութայիս և Քութայիսից մինչև Փոթի

Կայարաններ	Մարդատար 112 Մտն.	112 Մեկն.	Ապր.-Մարդ. 114 Մտն.	114 Մեկն.	Մարդատար 116 Մտն.	116 Մեկն.	118 Մտն.	118 Մեկն.
Փոթի	Առաւ.	6.00	Առաւ.	9.24	Ցերեկ.	1.32	Երեկ.	11.56
Սամտրեդի	8.00	8.15	11.30	Առաւ.	3.40	Ցերեկ.	2.10	Գիշ.
Րիօն	9.06	9.10						
Քութայիս	9.30	Առաւ.						

Րիօնից մինչև Քութայիս և Քութայիսից մինչև Րիօն

Կայարանները	մարդատար գնացք 12	102	104	106	110
Րիօնից գնում է	7 50	2.10	4.45	1.10	7.20
Քութայիս գալիս է	8 10	2.30	5.05	1.30	7.40
	առաւ.	գիշեր	գիշեր	ցերեկ	երեկ.

Կայարանները	մարդատար գնացք 11	101	103	107	109
Քութայիսից գնում է	3.10	1.00	3.00	2.20	6.20
Րիօն գալիս է	3.30	1.20	3.20	2.40	6.40
	առաւ.	գիշեր	գիշեր	ցերեկ	երեկ.

Միխայլովից մինչև Սուրամ.

Կայարանները	ապր.-մարդատար գնացքը 79	81	83	85	87
Միխայլովից գնում է	2.20	8.10	11.28	6.18	9.50
Սուրամ գալիս է	2.32	8.22	11.40	6.30	10 02
	գիշեր	առաւ.	առաւ.	երեկ.	երեկ.

Սուրամից մինչև Միխայլով

Կայարանները	ապր.-մարդատար գնացքը 80	82	84	86	88
Սուրամից գնում է	2.48	7.08	10.30	4.48	8.50
Միխայլով գալիս է	3.00	7.20	10.42	5.00	9.02
	գիշեր	առաւ.	առաւ.	ցերեկ	երեկ.

Շորապան-Դարկվէթի և յետ

Մարդատար գնացք 98 Մտն.	98 Մեկն.	100 Մտն.	100 Մեկն.	Կայարաններ	Մարդատար գնացք 97 Մտն.	97 Մեկն.	99 Մտն.	99 Մեկն.
Առաւ.	6 00	ցեր.	5.00	↓ Շորոպան ↑	1.30	ցեր.	11,55	եր.
8.27	8.40	7.25	7.40	Չիատուրի	11.03	11.23	9.28	9.48
9.00	Առաւ.	8.00	եր.	Դարկվէթի	ցեր.	10.45	եր.	9.10

Բաթումից մինչև Նոթանեբի և յետ

Մարդատար գնացք 14 Մտն.	14 Մեկն.	16 Մտն.	16 Մեկն.	Կայարաններ	Մարդատար գնացք 13 Մտն.	13 Մեկն.	17 Մտն.	17 Մեկն.
գիշ.	5.54	ցեր.	2.00	↓ Բաթում ↑	8.06	առաւ.	5.36	ցեր.
6.33	6.35	2.32	2.34	Չակվա	7.33	7.34	5 01	5.05
6.52	առաւ.	2.51	2 55	Կոբուլէթի	առաւ.	7.14	4 37	4.42
		3.18	ցեր.	Նոտանեբի			ցեր.	4 15

Բաթումից մինչև Շորապանի և յետ.

Մարդատար 10 Մտն.	10 Մեկն.	Կայարաններ	Մարդատար 9 Մտն.	9 Մեկն.	Ապր.-Մարդ. 108 Մտն.	108 Մեկն.
Գիշեր	12.07	↑ Բաթում ↓	11.22	երեկ	Ցերեկ	3.40
3.25	3.39	Սամտրեդի	7.54	8.09	4.00	5.30
4.30	4.40	Րիօն	7.00	7.07	8.55	երեկ
5.84	գիշեր	Շորապանի	ցերեկ	5.50		

Րիօնից մինչև Տկվիբուլի և յետ.

Կայարաններ	Ապր.-Մարդ. 105 Մտն.	105 Մեկն.
↑ Րիօն ↓	12.40	ցերեկ
Քութայիս	10.00	12.20
Տղիբուլի	առաւ.	6.36

Բագուից մինչև Բալաջարի և Բալաջարից մինչև Բագու Վլադիկավկասեան երկաթուղու գնացքը.

Արագ Կովկ. Մոսկ. Թիֆլիս. № 19 bis Մտն.	№ 19 bis Մեկն.	Պօստային № 3 bis Մտն.	№ 3 bis Մեկն.	Մարդատար № 5 bis Մտն.	№ 5 bis Մեկն.	Գնացքը № 9 bis Մտն.	№ 9 bis Մեկն.	Ապրանքը մարդատար № 11 bis Մտն.	№ 11 bis Մեկն.	Կայարանները	Արագը Կովկ. Թիֆ. Մոսկ. № 20 bis Մտն.	№ 20 bis Մեկն.	Պօստային № 4 bis Մտն.	№ 4 bis Մեկն.	Մարդատար № 6 bis Մտն.	№ 6 bis Մեկն.	Գնացքը № 10 bis Մտն.	№ 10 bis Մեկն.	Ապրանքը մարդատար № 12 bis Մտն.	№ 12 bis Մեկն.
առաւ.	6.00	առաւ.	7.50	Երեկ.	11.42	ցերեկ.	2.20	ցերեկ.	3.20	↓ Բագու ↑	5.08	գիշեր	9.20	Երեկ.	3.55	գիշեր	1.10	ցերեկ.	11.40	առաւ.
6.28	առաւ.	8.20	առաւ.	12.12	գիշեր	2.50	ցերեկ.	3.55	ցերեկ.	Բալաջարի	գիշեր	4.45	Երեկ.	8.58	գիշեր	3.33	ցերեկ.	12.46	առաւ.	11.10

Ծանօթութիւն. 1) Կովկասեան արագ №№ 19 և 20 գնացքները հաղորդակցելով Մոսկվայի և Թիֆլիսի հետ, մտնում են Բագու կայարանը շաբաթը մի անգամ. № 19 գնացքը գալիս է Թիֆլիս ուրբաթ օրերը, իսկ № 20-ը գնում է Թիֆլիսից երեքշաբթի և հասնում է Բագու չորեքշաբթի օրերը: 2) Ապրանքա-մարդատար №№ 17 և 18 գնացքները Թիֆլիսի և Բագուի մէջ հաղորդակցութիւն կը սկսեն 1904 Թւի յունվարի 1-ից. 3) Ապրանքա-մարդատար №№ 94 և 97 գրացքները Ալէքսանդրոպոլ և Կարս կերթևեկեն միայն նրանց խսկական կարևորութեան համաձայն: 4) Հոկտեմբերի 14-ին պօստային № 74/75 գնացքը Կարսի գծով կուղարկվի Թիֆլիսից ձմեռվայ կանօնով, այսինքն փոխանակ 11 ժ. 30 ր. երեկոյեան,—10 ժ. 15 ր. երեկոյեան Պետերբուրգի ժամանակով: 3—3